

KUNST IN ZICHT

lezingen
wandelingen
excursies

najaar 2008

Inhoud

Goed kijken

Picasso en de primitieve kunst

- 1 HOLT 1998-2008. Noordelijke kunstenaars en de ambachtelijke hoogdruktechniek
- 2 Meedogenloos, ontluisterend en toch sociaal. Het realisme van Charley Toorop (1891-1955)
- 3 Puzzels in de gewelven. Unieke schilderijen in Groninger kerken
- 4 Hadrian's Wall. Romeinse resten In Engeland
- 5 Stadsgezichten uit de Gouden Eeuw. Een kijk op en in Hollandse steden
- 6 Kwestie van stijl. Het succes van jaren '30-architectuur
- 7 Tastend naar de werkelijkheid. De fragiele figuren van Alberto Giacometti (1901-1966)
- 8 India's Godin in beeld gebracht
- 9 Wout Muller (1946-2000). Fantastisch realisme - realistische fantasie
- 10 Hendrik Nicolaas Werkman (1882-1945)
- 11 Het kunstbezit van Kunstlievend Genootschap Pictura.
- 12 CoBrA 1948 - 2008: 'We trekken de kunst haar zondagse jasje uit'
- 13 'Artists in Residence'
- 14 'En het geschiedde in die dagen...'. Kerstvoorstellingen in de beeldende kunst
- 15 Wobbe Alkema en het constructivisme
- 16 'De taal van inspiratie'. Voorstellingen van schrijvende evangelisten

Stadswandelingen

- 17 Folkingestraat, de Jordaan van Groningen
- 18 Korrewegwijk, een architectonische schatkamer

Excursies

- 19 Schloss Anholt - Kasteel Huis Bergh. Over collectioneurs en connaisseurs
- 20 Almere - Nagele
- 21 Münster - Keulen

Organisatie

Inschrijfformulier

Goed kijken

Dikwijls lopen mensen een museum binnen alsof ze Kunsthistorici zijn bezig met interpreteren en in een context plaatsen van kunstwerken, met zoeken naar overeenkomsten of juist naar verschillen door de tijd heen. Ze lezen vakliteratuur of doen technisch onderzoek en, last but not least, kijken naar het kunstwerk.

In het populaire televisieprogramma *De Wereld Draait Door* beweerde professor Henk van Os dat ogen in kunsthistorisch onderzoek veel belangrijker zijn dan intelligentie. Hij maakte sommige vakgenoten zelfs uit voor 'evidente hufters' en lichtte deze term toe met: 'Dat zijn mensen die niet goed kijken. Als kunsthistoricus kun je heel slim, creatief en goed zijn, maar de bottom line is: kun je goed kijken?' Kortom, kijken is het belangrijkste aspect van kunsthistorisch onderzoek.

En kijken kunnen we allemaal. Uit onderzoek naar het gedrag van museumbezoekers is gebleken dat mensen gemiddeld 9 seconden voor een schilderij

blijven staan. Als die bezoeker nu eens de tijd zou nemen en zou blijven kijken, dan zou hij of zij zelf wellicht ook tot wonderbaarlijke ontdekkingen kunnen komen!

Onze docenten proberen u te scholen in beide kanten van het kunsthistorisch onderzoek: het beschouwen en het interpreteren van kunst. Wij wensen u ook dit seizoen weer veel kijkplezier!

Anna Keller
Carolien ten Bruggencate
juli 2008

HOLT | 1998-2008

Noordelijke kunstenaars en de ambachtelijke hoogdruktechniek

zondag 5 oktober

14.00 - 16.00 uur

€ 9,00 (inclusief entree en koffie/
thee)

sprekers/rondleiders de leden van
HOLT

plaats Grafisch Museum, Raben-
hauptstraat 65, Groningen

opgave Athena's Boekhandel
van der Velde, A-Kerkhof 45-47,
Groningen

Maximaal 30 deelnemers!

Bijna iedereen kent de prachtige subtiele Japanse houtsneden. De houtsnede is een vorm van hoogdruk waar ook lino'sneden en gravures toe behoren. De techniek van het hoogdrukken komt oorspronkelijk uit Oost-Azië en werd in West-Europa vanaf de 15de eeuw gebruikt om teksten en illustraties te vermenigvuldigen. Tegenwoordig wordt dit oude ambacht voornamelijk gezien als een kunstvorm met specifieke kenmerken en mogelijkheden. HOLT, de vereniging van noordelijke hoogdrukpersen, bestaat uit 20 kunstenaars uit de drie noordelijke provincies. De vereniging is in 1998 ontstaan vanuit een groep grafici die aan de Academie voor Beeldende Kunsten Minerva in Groningen zijn opgeleid. Inmiddels hebben zich andere hoogdrukpersen bij hen aangesloten. Zij maken prenten door middel van ambachtelijke hoogdruktechnieken, zoals houtsnede, lino'snede en gravure. De individuele stijlen en werkwijzen lopen erg uiteen: zowel abstract als figuratief, zwart-wit of kleurig, grof of juist heel fijn gesneden.

Ter gelegenheid van het tweede lustrum zal in september/oktober een grote groepstentoonstelling van HOLT te zien zijn in Pictura en in het Grafisch Museum. Naar aanleiding daarvan organiseert Kunst in Zicht in samenwerking met HOLT een middag in het Grafisch Museum. Enkele kunstenaars die aangesloten zijn bij HOLT geven invulling aan het programma. Pieter Ploeger zal u iets over de geschiedenis en de techniek van deze oudste manier van drukken vertellen. Marjolein Terwindt demonstreert het houtdrukken op antieke persen in de Werkman-zaal. Sietske Bosma en Anja Knoopers leiden rond langs een grote verscheidenheid van hoogdrukprenten.

Meedogenloos, ontluisterend en toch sociaal

Het realisme van Charley Toorop (1891-1955)

woensdag 8 oktober

19.30 - 21.30 uur

€ 9,00

spreker drs. Carolien ten
Bruggencate

plaats Hampshire Hotel
(De Nieuwe Academie),
Radesingel 50, Groningen

opgave Athena's Boekhandel
van der Velde, A-Kerkhof 45-47,
Groningen

Charley Toorop (1891-1955) was de dochter van Jan Toorop. Hoewel ze een moeilijke jeugd heeft gehad omdat ze tussen haar ouders die in onmin met elkaar leefden stond, kreeg ze haar culturele belangstelling van huis uit mee. Haar vader vormde onder meer de spil van een kunstenaarskolonie in Domburg en veel schilders en musici waren kind aan huis bij de Toorops.

Charley werd een van de opvallendste verschijningen in de Nederlandse kunstwereld van de jaren twintig en dertig van de 20ste eeuw. In een tijd waarin de emancipatie schoorvoetend en in beperkte mate op gang kwam, manifesteerde de kunstenares zich als een zelfbewuste en onafhankelijke vrouw. In haar huis 'De Vlerken' in Bergen ontving Charley zelf ook allerlei kunstenaars en schrijvers, zoals Gerrit Rietveld, Pyke Koch en Adriaan Roland Holst.

Stillevens en portretten zijn de belangrijkste onderwerpen in het oeuvre van Charley Toorop. Een

*Charley Toorop, Zelfportret
tegen palet, 1934*

zware, stugge penseelvoering, een dwingende vormtaal en een schril kleurgebruik typeren haar schilderstijl. Vanuit het synthetisch kubisme, met name van Juan Gris, ontwikkelde zij zich naar een heel eigen vorm van realisme dat sociaal en tegelijkertijd meedogenloos en ontluisterend kon zijn. Haar werk onderging ook invloed van de film: frontaal geschilderde figuren staan afzonderlijk naast elkaar, alsof ze door lampen op een filmset zijn uitgelicht.

De lezing vormt een inleiding op de overzichtstentoonstelling die van 27 september 2008 tot en met 18 januari 2009 te zien is in Museum Boijmans van Beuningen te Rotterdam.

Carolien ten Bruggencate is kunsthistorica. Zij is gespecialiseerd in de kunstgeschiedenis van de 19de en 20ste eeuw.

Puzzels in de gewelven

Unieke schilderijen in Groninger kerken

donderdag 9 oktober

19.30 - 21.30 uur

€ 9,00

spreeker drs. Saskia van Lier
plaats Hampshire Hotel (De
Nieuwe Academie), Radesingel 50,
Groningen

opgave Athena's Boekhandel
van der Velde, A-Kerkhof 45-47,
Groningen

2008 is het jaar van het religieus erfgoed. De provincie Groningen heeft een uniek bestand aan religieuze monumenten: de middeleeuwse kerken. Eén van de zaken die deze kerken zo uniek maakt, zijn de schilderijen op muren en gewelven. Nergens in Nederland zijn deze op zo grote schaal en zo goed bewaard te bewonderen.

Met het hoofd in de nek turend naar de gewelven komt de bezoeker al snel tot de vraag wat hij eigenlijk ziet. Onbekende scènes uit heiligenverhalen, onbekende symbolen en slecht zicht zitten in de weg. Het vereist vaak veel puzzelen om de betekenis van de afbeeldingen te duiden. Veel schilderijen staan in verband met elkaar of krijgen betekenis door hun plaats in de kerkruimte.

In Middelstum en Noordbroek wordt bijvoorbeeld de heilsgeschiedenis uit de doeken gedaan, van

Pelikaan, gewelfschildering in het koor van de kerk in Loppersum, circa 1500

Zondeval tot Laatste Oordeel. In het koor van Loppersum staan eucharistische

symbolen op de gewelven: de pelikaan, het Lam Gods, de Man van Smarten, allemaal boven de plaats waar de eucharistie plaatsvond, namelijk boven het altaar. In Garmerwolde vertellen Maria-scènes en Passie-scènes over het leven van Maria en het lijden en de opstanding van Christus.

De schilderijen die zo dichtbij in de kerken te bezichtigen zijn worden hier op heldere wijze uitgelegd en met elkaar verbonden. Een bijkomstig voordeel is dat u geen stijve nek krijgt van het turen naar de gewelven.

Saskia van Lier studeerde godsdienstwetenschap aan de Rijksuniversiteit Groningen en specialiseerde zich in het middeleeuws christendom, de kerkbouw en de liturgie.

Hadrian's Wall

Romeinse resten in Engeland

dinsdag 14 oktober

19.30 - 21.30 uur

€ 9,00

spreeker drs. Chris Houwman

plaats Hampshire Hotel (De Nieuwe Academie), Radesingel 50, Groningen

opgave Athena's Boekhandel van der Velde, A-Kerkhof 45-47, Groningen

In het Noorden van Engeland ligt de Muur van Hadrianus. Deze lange verdedigingsmuur loopt van de Noordzee tot aan de Ierse zee, tussen Newcastle en Carlisle, 135 kilometer lang. Aan het begin van de tweede eeuw na Christus gaf de Romeinse keizer Hadrianus de opdracht om een duidelijke grens te creëren tussen het 'beschaafde' Brittannië en het onbeschaafde land van de Picten (Schotland). Bijna drie eeuwen lang hielden de Romeinen deze grens onder controle. Van de muur zijn alleen fragmenten overgebleven, maar de Romeinen hebben in Engeland genoeg andere sporen nagelaten. Rondom en langs de muur werden forten gebouwd die vaak uitgroeiden tot dorpen. Verschillende van deze forten zijn opgegraven. De Muur van Hadrianus was weliswaar een uithoek van het Romeinse Rijk, maar toch drongen ook hier gewoonten, gebruiken en

Muur van Hadrianus: Fort 39 in de Muur van Hadrianus (117-138

producten door. Handelsproducten werden via de Rijn aangevoerd, godenbeelden namen de soldaten uit hun eigen streken mee.

Tijdens de lezing zullen aan de hand van dia's de volgende vragen worden besproken. Wat bezielde keizer Hadrianus om in deze uithoek van het Romeinse Rijk zo'n gigantisch bouwproject te beginnen? Welke functie had de Muur en wie bouwden er aan mee? Hoe was het leven aan de muur? Welke sporen hebben de Romeinen in Engeland achtergelaten? Ook zal het leven rond de Muur in het perspectief van het Romeinse Rijk worden geplaatst.

Naast een historisch monument is de Muur van Hadrianus ook een prachtige wandelroute. Wie langs de Muur wandelt, komt langs verschillende Romeinse forten zoals Vindolanda en Corbridge. Het landschap rondom fort Chesters is indrukwekkend en dia's van Steel Rigg zullen niet ontbreken.

Chris Houwman is historicus en liep Hadrian's Wall Path in het voorjaar van 2007.

Stadsgezichten uit de Gouden Eeuw

Een kijk op en in Hollandse steden

woensdag 15 oktober

19.30 - 21.30 uur

€ 9,00

spreker drs. Trudy de Lange

plaats Hampshire Hotel (De Nieuwe Academie), Radesingel 50, Groningen

opgave Athena's Boekhandel van der Velde, A-Kerkhof 45-47, Groningen

Het Mauritshuis in Den Haag presenteert in het najaar van 2008 een tentoonstelling van Hollandse stadsgezichten uit de Gouden Eeuw, waarvan Vermeers beroemde meesterwerk *Gezicht op Delft* het hoogtepunt vormt.

Stedelijke ontwikkeling was in de 17de eeuw een even actueel onderwerp als vandaag de dag. Buiten de stadspoorten werden nieuwe wallen opgeworpen, pleinen en markten ontstonden, straten en grachten werden aangelegd. Kortom, de stad won steeds meer terrein, een gevolg van de toenemende welvaart. Steden als Haarlem, Delft en Amsterdam behoorden niet alleen tot de grootste en meest welvarende steden, maar ook tot de meest geschilderde. Veel schilders kregen in die tijd belangstelling en bewondering voor de stad en haar bedrijvigheid, die een nieuw en aantrekkelijk onderwerp voor ze vormde. Ook steden als Dordrecht, Hoorn, Nijmegen, Middelburg en Den Haag zijn op het doek vastgelegd.

In deze lezing, die gerelateerd is aan de tentoonstelling in het Mauritshuis, maakt u kennis met het stadse leven van de Gouden Eeuw: doorkijkjes in steegjes, drukke pleinen, grachten met rommelige gevels en bedrijvige markten. Vaak behoren de historische plekken die toen door schilders zijn vastgelegd tot de toeristische bezienswaardigheden van nu.

Trudy de Lange is kunsthistorica en werkt freelance. Zij heeft zich gespecialiseerd in de vroege Italiaanse schilderkunst.

*Aelbert Cuyp, Gezicht op Dordrecht, 1650
(copyright Mauritshuis Den Haag)*

Kwestie van stijl

Het succes van de jaren '30-architectuur.

woensdag 29 oktober

19.30 - 21.30 uur

€ 9,00

spreker drs. Janet Bosma
plaats Hampshire Hotel (De
Nieuwe Academie), Radesingel 50,
Groningen

opgave Athena's Boekhandel
van der Velde, A-Kerkhof 45-47,
Groningen

Bij het grote publiek blijkt vooral de jaren '30-architectuur het goed te doen. Een erker, een grote kap met een brede gootlijst, glas in lood, een kamer-ensuite en plafonds met ornamenten vertegenwoordigen de sfeer waar men naar op zoek is en die vaak omschreven wordt als knus en gezellig. Vanwege de populariteit worden er nieuwe woningen gebouwd

De wijk Brandevoort in Helmond

met een 'historisch sausje' of een 'knipoog naar de jaren '30', die vervolgens als zoete broodjes over de toonbank vliegen. Overal in Nederland ontstaan ze, de wijpjes met neo-traditionalistische woningen. De bewoners waarderen ze zeer, maar architecten, architectuurhistorici en critici gruwen er meestal van. Retro-architectuur is te makkelijk en klakkeloos kopiëren is 'not done'.

Waaruit bestaat de jaren '30 architectuur eigenlijk? Waar komt deze smaakkloof toch vandaan? Voor een antwoord op deze vragen gaan we terug naar de architectuur van de eerste helft van de 20ste eeuw, naar het expressionisme van de Amsterdamse School, het traditionalisme van de Delftse School en de het modernisme van het Nieuwe Bouwen. Met deze wetenschap gaan we kijken naar de huidige mechanismen die de populariteit van de historiserende architectuur verklaren. Voor de architectuurvakwereld is het overbruggen van de kloof een traditie: een kwestie van zoeken naar een eigentijdse stijl.

Janet Bosma is architectuurhistorica en werkt voor verschillende instanties.

Tastend naar de werkelijkheid

De fragiele figuren van Alberto Giacometti (1901-1966)

donderdag 30 oktober

19.30 - 21.30 uur

€ 9,00

spreker drs. Carolien ten Bruggencate

plaats Hampshire Hotel (De Nieuwe Academie), Radesingel 50, Groningen

opgave Athena's Boekhandel van der Velde, A-Kerkhof 45-47, Groningen

De Kunsthal in Rotterdam presenteert voor het eerst in Nederland een groot overzicht van een van de meest toonaangevende beeldhouwers uit de twintigste eeuw, Alberto Giacometti (1901-1966). Kunst in Zicht besteedt aandacht aan hem in de vorm van een lezing.

Giacometti was afkomstig uit het Italiaans-sprekende gedeelte van Zwitserland. Vanaf 1922 woonde hij in Parijs. Hij werd beïnvloed door het kubisme en primitieve kunst, en maakte in de jaren '20 ook surrealistische beelden. Al heel vroeg worstelde Giacometti met het beschrijven van een scherpte die hij zag in de werkelijkheid, een soort skelet in de ruimte. Menselijke lichamen waren voor hem nooit een compacte massa, maar meer een transparante constructie.

Na de Tweede Wereldoorlog werden zijn beelden dunner en dunner. In de schrielheid van deze beel-

den zag het publiek een reactie op de oorlogsellende. Het ging Giacometti echter om het probleem van de waarneming. Het grondprobleem van elke beeldhouwer, de relatie van massa en ruimte, werd door hem in de eerste plaats beleefd als een aanvreting, een uitmergeling van de massa door de omringende ruimte. De mens verliest zo zijn individualiteit en wordt teruggebracht tot een bijna draad-dunne staande of lopende vorm. De ruimte is voor Giacometti geen leegte, maar vol van uithollende krachten, waarin de dingen ongrijpbaar en onbegrijpelijk worden.

In de lezing komt, net als in de tentoonstelling, de veelzijdigheid van de kunstenaar Giacometti ruim aan bod. Naast zijn sculpturen van fragiele mensfiguren worden onbekende schilderijen, werken op papier en persoonlijke documenten getoond.

Carolien ten Bruggencate is kunsthistorica. Zij is gespecialiseerd in de kunstgeschiedenis van de 19de en 20ste eeuw.

Alberto Giacometti,
Lopende man, 1960

India's Godin in beeld gebracht

woensdag 5 november

19.30 - 21.30 uur

€ 9,00

spreker drs. Natasja Bosma

plaats Hampshire Hotel (De Nieuwe Academie), Radesingel 50, Groningen

opgave Athena's Boekhandel van der Velde, A-Kerkhof 45-47, Groningen

De pluriformiteit van de Indiase godenwereld stond al eerder centraal in een lezing van Kunst in Zicht. Toen ging het met name over de beeldvorming rondom twee van de belangrijkste goden in het Hindoeïsme: Shiva en Vishnu. De iconografie van India's godenwereld is echter niet compleet zonder aandacht te besteden aan de vrouwen in het pantheon. De lezing zal gaan over de beeldvorming rondom India's Godin. Moeder, echtgenote, maar ook strijd-vrouw: dit zijn slechts een aantal van haar aspecten.

Natasja Bosma studeert godsdienstwetenschap aan de Rijksuniversiteit Groningen. Zij specialiseert zich in het hindoeïsme en de religieuze geschiedenis van India. Voor haar onderzoek heeft zij een reis gemaakt naar India, waar ze veel beeldmateriaal heeft verzameld.

Wout Muller, *Op pad*,
1990

Wout Muller

Fantastisch realisme - realistische fantasie

zondag 9 november

14.00 - 16.00 uur

€ 12,50 (inclusief entree museum,
koffie of thee met Drentse turf)

spreker drs. Carolien ten
Bruggencate

plaats Drents Museum, Brink 1,
Assen

opgave Athena's Boekhandel
van der Velde, A-Kerkhof 45-47,
Groningen

Wout Muller (1946-2000) was een kunstenaar die met realistische elementen een heel eigen fantasiewereld wist op te roepen, waarin erotiek centraal staat. Via zijn schilderijen wordt ons een kijkje gegund in het paradijs.

Van 1971 tot 1990 gaf Muller les aan Academie voor Beeldende kunsten Minerva in Groningen. Hij maakte daar school met zijn manier van werken, en kan daarom gerekend worden tot één van de grondleggers van de zogenaamde Noordelijke figuratieven. Samen met Matthijs Röling heeft hij een aantal belangrijke gebouwen van unieke wandschilderingen voorzien, zoals het Academiegebouw van de Rijksuniversiteit Groningen en het cultureel centrum De Oosterpoort.

Wout Muller overleed op 24 januari 2000 in de Ierse woonplaats Waterford, in zijn eigen paradijs, de weelderige tuin van zijn Fair Brook House.

Carolien ten Bruggencate is kunsthistorica. Zij is gespecialiseerd in de kunstgeschiedenis van de 19de en 20ste eeuw.

‘Groningen zit in een hoek, waar bijna geen geluid doordringt’

Hendrik Nicolaas Werkman (1882-1945)

woensdag 12 november

19.30 - 21.30 uur

€ 9,00

spreker drs. Jikke van der Spek

plaats Hampshire Hotel (De Nieuwe Academie), Radesingel 50, Groningen

opgave Athena's Boekhandel van der Velde, A-Kerkhof 45-47, Groningen

‘Een ril doorklieft het lijf dat vreest de vrijheid van de geest’. Deze slagzin is afkomstig uit *The Next Call*, het tijdschrift waarmee drukker en kunstenaar Hendrik Nicolaas Werkman vanaf 1923 naar buiten trad. Hij stuurde het blad naar leden van De Ploeg, de bekende Groninger kunstenaarsgroep waarvan Werkman vanaf 1919 lid was. Maar zijn artistieke verbondenheid reikte verder dan de Martinistad; door middel van deze avant-gardistische uitgave zocht hij vanaf 1924 contact met gelijkgestemde kunstenaars uit de internationale kunstwereld. In de jaren die volgen zouden zowel zijn druksels als het drukwerk met de opvallende typografie de aandacht trekken. Hoogtepunt vormde Werkmans deelname aan de expositie *Cercle et Carré* in Parijs in 1930, waar zijn druksels te zien waren naast werk van onder meer Mondriaan, Kandinsky en Arp.

Werkman woonde het grootste deel van zijn leven in Groningen, ‘een hoek waar bijna geen geluid doordringt’, zoals hij schreef in een brief aan de Belgische kunstenaar Jozef Peeters. Nu is het waar dat de brede belangstelling voor Werkman vooral in de naoorlogse jaren ontstond, voor zijn druksels en drukwerk uit de jaren twintig tot en met de latere uitgaven van De Blauwe Schuit, zoals de *Chassidische legenden*. Maar was zijn isolement tijdens zijn leven inderdaad zo groot?

Jikke van der Spek is als kunsthistorica sinds 2005 werkzaam bij het Werkmanproject en één van de drie auteurs van *H.N. Werkman, het complete oeuvre*, de omvangrijke publicatie die in juni 2008 is verschenen.

Hendrik Nicolaas Werkman, Balans, 1925

Het kunstbezit van Kunstlievend Genootschap Pictura

zondag 16 november

15.00 - 17.00 uur

€ 9,00

spreker drs. Herman Overmars

plaats Kunstlievend Genootschap Pictura, Martinikerhof 26, Groningen

opgave Athena's Boekhandel van der Velde, A-Kerkhof 45-47, Groningen

Pictura is met een leeftijd van 175 jaar een van de oudste kunstgenootschappen van ons land. Al deze genootschappen zijn in het bezit geweest van vrij uitgebreide kunstverzamelingen.. In het algemeen is daar echter weinig meer van over, omdat het in de loop van de vorige eeuw onder de druk van financiële en/of huisvestingsproblemen noodzakelijk werd de verzamelingen te verkopen. Veel van deze kunstwerken zijn zodoende via de handel verspreid, maar ook zijn belangrijke delen in collecties van Nederlandse musea terecht gekomen.

De lezing zal zich beperken tot de verzameling van Pictura die eveneens bijna helemaal is geliquideerd, maar in grote lijnen uit de archiefstukken kan worden gereconstrueerd. Een restant van deze collectie is nog in het bezit van het genootschap en wordt door het Groninger Museum als bruikleen

Rembrandt van Rijn, *De blinde Tobias*, 1651

beheerd. Een hoogtepunt daarin vormen de ruim twintig etsen van Rembrandt. Maar tot museumcollectie behoren ook kunstwerken die door aankoop uit de Pictura verzameling zijn verkregen.

De samenstelling van Pictura's kunstbezit werd voor een belangrijk deel bepaald door de doelstelling van het genoot-

schap: vergroting van de kunstliefde en stimulering van de Noordelijke schilderkunst. De lezing zal met een ruim aantal illustraties niet alleen de geschiedenis van de collectie vertellen maar de samenhang duidelijk maken met die doelstellingen en met de functie die het genootschap heeft vervuld in de afgelopen 175 jaar. Bovendien zal een selectie uit het eigen kunstbezit in de prachtig gerestaureerde Hazewinkelkamer in het Picturahuis te zien zijn.

Herman Overmars is kunsthistoricus en auteur van het jubileumboek *Het Kunstlievend genootschap Pictura* te Groningen 175 (Groningen, 2007).

‘We trekken de kunst haar zondagse jasje uit’

CoBrA 1948–2008

woensdag 19 november

19.30 - 21.30 uur

€ 9,00

spreker drs. Francis van Dijk

plaats Hampshire Hotel (De Nieuwe Academie), Radesingel 50, Groningen

opgave Athena's Boekhandel van der Velde, A-Kerkhof 45-47, Groningen

Een cobra is een gevaarlijke giftige slang. Het woord CoBrA staat echter ook voor de afkorting van de Franse namen van de steden: Copenhague, Bruxelles en Amsterdam. Uit deze drie steden kwamen de kunstenaars die op 8 november 1948, tijdens een groot internationaal kunstenaarscongres in Parijs, de CoBrA groep oprichtten. Een opgerolde slang werd het symbool van hun beweging. Het CoBrA Museum in Amstelveen wijdt een grote jubileumtentoonstelling aan deze spraakmakende groep kunstenaars (18 oktober 2008 tot en met 25 januari 2009).

Asger Jorn (uit Kopenhagen), Joseph Noiret en Christian Dotremont (uit Brussel) en Constant, Corneille en Karel Appel (uit Amsterdam) ondertekenden het manifest: *La Cause était entendue (De zaak was beklonken)*. De CoBrA kunstenaars wilden een nieuwe weg inslaan: zij wilden zonder vooropgezet plan en met veel fantasie werken. Al gauw sloten zich vele kunstenaars aan. Uiteindelijk zijn meer dan veertig kunstenaars lid of zijdelings betrokken

Karel Appel, Vrijheidsschreeuw, 1948

geweest bij CoBrA. Niet alleen schilders, maar ook beeldhouwers, dichters, fotografen en filmers voelden zich aangetrokken tot de ideeën van CoBrA.

De CoBrA kunstenaars schilderden direct en spontaan. Net als kinderen wilden zij zonder vooropgezet plan werken en met veel fantasie en kleur. Zij zetten zich af tegen de regels van de kunstacademie en streefden naar een ongedwongen kunst. Ook probeerden zij allerlei materialen uit. Het experiment stond voorop. Favoriete onderwerpen waren dieren, zoals vogels, katten, honden en slangen. Sommige wezens zijn een combinatie van dieren en mensen. Het masker sprak eveneens tot de verbeelding. De CoBrA kunstenaars lieten zich bij het maken van hun afbeeldingen inspireren door mythen, kindertekeningen, volkskunst, de prehistorie, oosterse kalligrafie, primitieve kunst (niet-westerse kunst uit o.a. Afrika en Oceanië) en kunst van geesteszieken.

In september 1951 werd de CoBrA beweging officieel weer opgeheven, maar in de korte tijd van haar bestaan bracht CoBrA een revolutie in de moderne kunst in Nederland, België en Denemarken teweeg.

Francis van Dijk is kunsthistorica. Zij is gespecialiseerd in 19de- en 20ste-eeuwse kunst.

‘Artists in residence’

donderdag 20 november

19.30 - 21.30 uur

€ 9,00

spreker drs. Bouk Wierda

plaats Hampshire Hotel (De Nieuwe Academie), Radesingel 50, Groningen

opgave Athena's Boekhandel van der Velde, A-Kerkhof 45-47, Groningen

Wat bewoog kunstenaars in het verleden om op reis te gaan? Welke beweegredenen hebben kunstenaars nu?

En welke invloed hebben deze reizen op hun werk?

Het LWL-Landesmuseum für Kunst und Kulturgeschichte in Münster probeert een antwoord te geven op deze vragen met de tentoonstelling: *Orte der Sehnsucht. Mit Künstlern auf Reisen*. De bezoeker wordt meegevoerd op een fascinerende wereldreis naar de favoriete oorden van kunstenaars door de eeuwen heen.

Tijdens de meerdaagse excursie op 28-30 november brengen we een bezoek aan deze tentoonstelling. Als voorbereiding hierop volgen we het spoor van noordelijke kunstenaars die in de 16de en 17de eeuw naar Italië reisden. Een reis die niet zonder gevaren was. Op de Noordzee waren Spaanse kapers actief en op de Middellandse zee maakten zeeroovers de kust onveilig. De reis over land werd

Cornelis van Poelenburgh,
Ruines in Rome, circa 1620

meestal in groepsverband gemaakt, ondermeer om redenen van veiligheid. Rome was het uiteindelijke reisdoel, maar een

enkeling reisde nog verder. De kunstenaars die we op hun reis zullen volgen zijn onder meer Albrecht Dürer, Maarten van Heemskerck, Paul Bril, Hendrik Goltzius en Peter Paul Rubens.

We trekken de lijn door naar het heden. Ook vandaag de dag reizen kunstenaars de wereld rond om een tijdlang ergens anders te verblijven en te werken. Er bestaat zelfs een speciale term voor: 'artist in residence'.

Bouk Wierda is kunsthistorica en docente beeldende vorming. Ze is als wetenschappelijk onderzoeker verbonden aan het Promovendi en Postdoc Centrum van de Rijksuniversiteit Groningen.

‘En het geschiedde in die dagen...’

Kerstvoorstellingen in de beeldende kunst

donderdag 27 november

19.30 - 21.30 uur

€ 9,00

spreker drs. Saskia van Lier

plaats Hampshire Hotel (De Nieuwe Academie), Radesingel 50, Groningen

opgave Athena's Boekhandel

van der Velde, A-Kerkhof 45-47, Groningen

‘En het geschiedde in die dagen, dat er een bevel uitging vanwege keizer Augustus...’ Vaak aangehaalde woorden, het begin van Lucas' kerstverhaal. Met Kerst vieren we dat Jezus is geboren. In de evangeliën vinden we slechts een summiere beschrijving van de gebeurtenissen. Alleen Lucas en Mattheus laten zich erover uit en treden daarbij niet in details.

In de kunst treffen we juist zeer veel details aan. De rol van Jozef bij de geboorte wordt nauwkeurig uitgebeeld. Engelen dalen neer uit de hemel, een os en ezel staan in een stal met gaten in het dak. Er bestonden vele apocriefe geschriften die de summiere informatie van de evangeliën aanvulde. Ook waren er geleerden die deze geschriften becommentarieerden en toelichtten. Zo staat er in de Gouden Legende geschreven dat de wierook die de wijzen gaven diende om de stank uit de stal te verdrijven.

Konrad von Soest, De geboorte van Christus, 1403 (midden-paneel van een drieliuk

In de middeleeuwen kwam ook de devotie voor het Kindeke Jezus op. Het meest bekend is Franciscus van Assisi die in de kerstnacht van 1223 een kribbe in zijn viering gebruikte. In gebedenboeken werd de gebruiker aangespoord om als het ware op kraamvisite te gaan. De devote gelovige verbeeldde zich het kindje in de armen te houden, het te bewonderen en te kussen, waarna hij het weer aan de moeder teruggaf. Om dit te stimuleren kon de gelovige ook zelf bij de geboorte in de stal afgebeeld worden.

Aan de hand van vele voorstellingen worden in deze lezing de details van het kerstverhaal nog eens uit de doeken gedaan, van geboorte tot aan de wijzen.

Saskia van Lier studeerde godsdienstwetenschap aan de Rijksuniversiteit Groningen en specialiseerde zich in het middeleeuws christendom, de kerkbouw en de liturgie.

Wobbe Alkema en het constructivisme

woensdag 3 december

19.30 - 21.30 uur

€ 9,00

spreker dr. Han Steenbruggen

plaats Hampshire Hotel (De Nieuwe Academie), Radesingel 50, Groningen

opgave Athena's Boekhandel van der Velde, A-Kerkhof 45-47, Groningen

In 1924 werd de Groningse kunstenaar Wobbe Alkema (1900-1984) lid van De Ploeg, nadat hij vanaf 1920 reeds sterk gestileerde tekeningen had gemaakt. Geleidelijk ontwikkelde hij een geometrisch-abstracte stijl van werken waarin cirkel, driehoek en rechthoek bepalende vormelementen werden. De plaatselijke kunstcritici hadden moeite met dit constructivisme. Zij betitelden het als 'blokjesfantasiën' of 'blokjesgrappenmakerijen'. In 1925 zegde Alkema het lidmaatschap van De Ploeg op, om zich een jaar later opnieuw aan te melden, maar toen werd zijn verzoek in de ledenvergadering verworpen. Vonden de overwegend expressionistisch werkende kunstenaars het niet zinvol slechts één constructivist in hun midden te hebben?

Wobbe Alkema, Compositie VII, 1926

Han Steenbruggen promoveerde in december 2007 op de brieven die Wobbe Alkema in de jaren twintig schreef aan Carel Willink. De brieven brachten veel nieuwe informatie aan het licht die in combinatie met andere, bekende en onbekende, documenten een geheel nieuw beeld geven van het vroege kunstenaarschap van Alkema. De spreker toont aan dat Alkema in De Stijl en het Vlaams constructivisme een directe inspiratiebron vond. De genoemde documenten schetsen ook voor het eerst een beeld van

Alkema's lidmaatschap van kunstkring De Ploeg. Niet alleen heldert hij op waarom Alkema slechts een jaar lid bleef van De Ploeg, ook zijn verhouding tot de kunstenaarskring en in het bijzonder het modernisme in Groningen krijgt duidelijke contouren.

Han Steenbruggen is directeur/conservator van Museum Belvédère in Oranjewoud. Hij promoveerde in het najaar van 2007 op een proefschrift over de Groningse schilder Wobbe Alkema.

‘De taal van inspiratie’

Voorstellingen van schrijvende evangelisten

woensdag 10 december

19.30 - 21.30 uur

€ 9,00

spreker dr. Jan de Jong

plaats Hampshire Hotel (De Nieuwe Academie), Radesingel 50, Groningen

opgave Athena's Boekhandel van der Velde, A-Kerkhof 45-47, Groningen

De evangelisten die hun evangelie schrijven vormen een gangbaar onderwerp uit de oudere beeldende kunst. Doorgaans is Mattheus, Marcus, Lucas en/of Johannes afgebeeld terwijl hij zit te schrijven in de aanwezigheid van een engel. Deze engel lijkt de goddelijke inspiratie te symboliseren. Maar wat houdt die ‘goddelijke inspiratie’ precies in? Dicteert de engel letterlijk Gods woorden? Of ontvangen de evangelisten de ‘geest van God’ en gebruiken zij hun eigen taal? Wat zijn de theologische consequenties hiervan en hoe oordeelde de Kerk daarover? En hoe staan wij daar thans tegenover?

Dergelijke vragen zullen aan de orde komen aan de hand van een aantal 16de- en 17de-eeuwse voorstellingen van schrijvende evangelisten, met als uitgangs-

Michelangelo Merisi da Caravaggio, *De heilige Mattheus en de engel*, 1602 (verloren gegaan in 1945)

punt een schilderij van Mattheus door de beroemde Italiaanse schilder Caravaggio, dat onmiddellijk na voltooiing in 1602 door de kerkelijke autoriteiten werd afgekeurd.

Jan de Jong is universitair docent aan het Instituut voor Kunst- en Architectuurgeschiedenis van de Rijksuniversiteit Groningen. Hij is gespecialiseerd in 16de-eeuwse Italiaanse kunst.

Folkingestraat, de Jordaan van Groningen

zondag 21 september

14.00 - 16.00 uur

€ 9,00

begeleider drs. Geert Pruikasma

vertrekpunt Huis De Beurs,

A-Kerkhof 4, Groningen

opgave Athena's Boekhandel

van der Velde, A-Kerkhof 45-47,

Groningen

'De Jordaan van Groningen', zo kopten de kranten bij de opening van de museumroute. Een tweede brug werd vanuit het Groninger Museum geslagen: een figuurlijke naar de Vismarkt. Stadlers en dagiesmensen worden blij verrast door kwaliteit en variatie in het aanbod van deze straat. De oplettende kijker ziet bovendien de grote hoeveelheid authentieke etalages. Was ook hier de armoede conservator van de gevels? De onopvallend aanwezige kunstwerken verwijzen ernaar: eeuwenlang vormde deze omgeving het kloppende hart van een omvangrijke joodse gemeenschap. Menig verhaal of anekdote doet er nog steeds de ronde. Over slager Gosschalk, die als eerste een etalage in zijn winkel kreeg. Mevrouw Gaarkeuken bewaarde de glanzende hoge, zijden hoeden van de parnassijs (joodse bestuursleden) in haar bedstee. Benjamin Stoppel man, die zijn handel tijdens de oorlog onder de vloer verstoppte. Na de bevrijding bleken de dozen alleen rechterschoenen te bevatten. Om te voorkomen, dat anderen er met zijn handel vandoor zouden gaan. Of Mozes Nijveen, die iedere dag tegen zijn overbuurman Nieweg grapte: 'Ben je nu nog nie weg?'

Synagoge, Folkingestraat,
Groningen

De synagoge, het rabbinaatshuis en de woningen, waar joden en niet-joden ooit vreedzaam naast elkaar woonden. Ze staan er nog als stille getuigen van een verloren gevecht tussen verdraagzaamheid en onbegrip. Uiteindelijk werd de synagoge dan toch van wasserette weer een sjoel en een bordeel verdween enige jaren geleden pas uit het rabbinaat. Dankzij de inzet van een gedreven en enthousiaste ondernemersvereniging kwam tenminste de oude veelkleurigheid terug. Nog even en de Jordaan wordt de Folkinge van Amsterdam genoemd.

Geert Pruikasma studeerde als stedenbouwkundige en architectuurhistoricus af op de vernieuwing van de Groninger binnenstad. Tegenwoordig is hij directeur/conservator van Museum de Buitenplaats in Eelde.

De Korrewegwijk, een architectonische schatkamer

zondag 28 september

14.00 - 16.00 uur

€ 9,00

begeleider drs. Jaap Ekhart

vertrekpunt Sionskerk, Korreweg

198, Groningen

opgave Athena's Boekhandel
van der Velde, A-Kerkhof 45-47,
Groningen

De Korrewegwijk is een ware architectonische schatkamer. Werkelijk alle stromingen uit de eerste helft van de 20e eeuw zijn vertegenwoordigd: de Amsterdamse School, het Functionalisme, Art Nouveau en Art Deco.

De beroemde bouwmeester Hendrik Petrus Berlage ontwierp het stedenbouwkundig plan van de Korrewegwijk, ingenieur Jan Gerko Wiebenga realiseerde aan de Petrus Driessenstraat het eerste Functionalistische gebouw van Nederland (het huidige Wiebengacomplex). En architect Van Elmpt decoreerde de sociale woningbouw aan het Deliplein met weelderig siermetselwerk in de stijl van de Art Deco.

De gemeente plande in de noordelijke stadswijk ooit een ringweg, een heuse trambaan en een breed kanaal. Deze projecten werden slechts ten dele gerealiseerd. Sporen daarvan zijn terug te vinden in het huidige stratenplan. Het geplande tram-tracé van de Kapteynlaan bijvoorbeeld, werd een groene midderberm.

Ontdek de Korrewegwijk. Loop mee langs expressi-onistische torens, prachtig vormgegeven hoekpanden en verstilde, verborgen hofjes.

Jaap Ekhart is kunsthistoricus.

J.A. Boer, hoek Singelweg-Korreweg, Groningen

Schloss Anholt - Kasteel Huis Bergh

Over collectioneurs en connaisseurs

woensdag 3 september

vertrek

Groningen Hoofdstation 7.30 uur

Haren, Hotel Mercure 7.45 uur

aankomst 19.30 uur

€ 65,00 (inclusief vervoer touring-car, rondleiding, lunch, koffie/thee)

opgave uitsluitend bij Kunst in Zicht, tel 050-3188651 of info@kunstinzicht.org

Schloss Anholt ligt in het gelijknamige plaatsje Anholt in Nordrhein Westfalen, vlakbij de Nederlandse plaats Ulft. De waterburcht is eigendom van de graven van Salm, die het in 1645 kregen door huwelijks verbindingen. Ondanks allerlei politieke verwickelingen is het nog steeds privé-bezit van de familie Salm-Salm. De dikke toren van het kasteel stamt uit de 12de eeuw.

Kasteel Anholt werd in 1945 voor meer dan 70 % verwoest. Na restauratie werd in het hoofdgebouw in 1966 een museum gevestigd. met een bibliotheek en het huisarchief van de vorsten van Salm-Salm. In het museum is onder meer de grootste, historisch gegroeide schilderijenverzameling in privé-bezit uit Nordrhein-Westfalen tentoongesteld (700 stuks). Belangrijke werken van onder meer Nederlandse schilders uit de 17de eeuw zoals Rembrandt, Jan van Goyen, Gerard ter Borch, van Vlaamse (Jan Brueghel d.J.), van Duitse (Bartholomäus Bruyn, Hans Holbein, Jobst Harrich), van Spaanse (Bartolomé Murillo) en van Italiaanse

(Carlo Dolci, Salvatore Rosa) meesters zijn in Anholt aan te treffen. Tevens er is een grote collectie van Chinees, Japans, Nederlands en Duits porselein uit de 17de en 18de eeuw, als ook renaissance- en barokmeubelen voor het publiek tentoongesteld.

Niet ver van Anholt ligt aan de rand van het stadje 's-Heerenberg nog een imposante waterburcht: Kasteel Huis Bergh. Het behoort tot de grootste en belangrijkste kastelen van Nederland. De bouw- en bewonersgeschiedenis gaat terug tot de middeleeuwen. Het was Jan Herman van Heek, industrieel uit Enschede, die

Duccio, Aartsengel Gabriël, circa 1310

het indrukwekkende kasteel Huis Bergh en de daarbij behorende bezittingen in 1912 verwierf. Zijn fascinatie voor de middeleeuwen was groot en het was zijn droom om het kasteel in oorspronkelijke staat terug te brengen. Zijn grote belangstelling voor die tijd bepaalde de restauratie van het kasteel, en inspireerde hem tot het verzamelen van middeleeuwse kunst tussen 1912 en 1954.

Kasteel Huis Bergh, 's-Heerenberg

Deze bijzondere en voor Nederland unieke collectie middeleeuwse kunst, met topstukken van Italiaanse schilders als Duccio, Bicci di Lorenzo en Niccolò di Segna, is slechts zelden wetenschappelijk onderzocht. Daarin is nu verandering gekomen. Ter gelegenheid van de 70-ste verjaardag van prof. dr. Henk van Os, adviseur van Huis Bergh, heeft een tiental vrienden, studenten en oud-collega's een artikel geschreven over een object of een groep objecten naar keuze. Op basis van deze artikelen maakte Huis Bergh een tentoonstelling waarin elk van de voorwerpen extra aandacht krijgt. De keuze weerspiegelt de breedte van de collectie, hij omvat schilderijen, beeldhouwwerken en ivoeren. Duidelijk wordt dat het onderzoek een aantal verrassende uitkomsten heeft opgeleverd: de hereniging van delen van een altaarstuk, de identificatie van een groep valse ivoeren, de presentatie van prenten die de kunstenaar tot voorbeeld hebben gediend, het zichtbaar maken van ondertekeningen en iconologische analyses.

Na de lunch in het koetshuis van Huis Bergh zal Henk van Os speciaal voor Kunst in Zicht een korte inleiding houden op de tentoonstelling *Avonturen met een collectie. Ontdekkingen in de verzamelingen van Huis Bergh.*

Almere - Nagele

zondag 12 oktober

vertrek

Groningen Hoofdstation 8.30 uur

Haren, Hotel Mercure, 8.45 uur

aankomst 19.00 uur

€ 80,00 (inclusief vervoer touring-car, lunch, rondleidingen)

opgave uitsluitend bij Kunst in Zicht, tel 050-3188651 of info@kunstinzicht.org

Nagele, het dorp zonder zolder', verschilt flink van de andere dorpen in de Noordoostpolder. Werden zij gebouwd volgens de wat traditionele opvattingen van de zogenaamde Delftse School, in Nagele mochten aanhangers van het Nieuwe Bouwen hun plannen proberen te verwezenlijken. Onder hen bevonden zich bekende architecten als Aldo van Eyck, Gerrit Rietveld en Mart Stam. Tuinarchitecte Mien Ruys ontwierp de groene ruimten in het dorp.

In Nagele zijn de woningen en winkels zeer gelijkvormig uitgevoerd. De ontwerpers hadden hier twee redenen voor. In de eerste plaats streefden zij naar een gelijkwaardige menselijke samenleving. In zo'n samenleving paste een architectuur die verschillen tussen mensen zou verminderen in plaats van benadrukken. In de tweede plaats waren de ontwerpers beïnvloed door nieuwe stedenbouwkundige ideeën. Door modernisering in de architectuur, werden veel huizen gebouwd met standaardplattegronden, van prefab materialen en met platte daken. Bovendien waren architecten gefascineerd door de scheiding

A. Van Eijck, H. Van Ginkel, *Schoolgebouw, Nagele*

van stedelijke functies zoals ontspanning, verkeer en wonen. Door deze fixatie op het stedenbouwkundig plan, verdween de specifieke aandacht voor de vormgeving van de architectuur.

Als je Nagele in rijdt, valt de grote centrale parkachtige ruimte op waarin scholen, kerken en het wijk-sportgebouw zijn gesitueerd. Rondom dit groene hart bevinden zich een aantal hofjes met niet al te grote huizen, die bestemd waren voor landarbeiders.

Rondom dit modernistische dorp is een grote parkachtige bomengordel gepland. Nu, na bijna een halve eeuw, begint het dorp door het volgroeien van de aanplant steeds meer karakter te krijgen.

Na de lunch in Restaurant Schokkerhaven aan het Ketelmeer rijden we naar Almere. Onderweg passeren we een aantal voorbeelden van landschapskunst, die in opdracht van de Rijksdienst IJsselmeerpolders in Flevoland zijn gerealiseerd.

Nationaal en internationaal bestaat veel belangstelling voor de ontwikkeling van Almere. De jonge geschiedenis, voortdurende groei, stedenbouwkun-

dige vorm en opzienbarende architectuur maken deze stad tot een fenomeen. Tijdens een wandeling door het stadshart, onder leiding van een deskundige gids, krijgen we veel informatie over de geschiedenis, opzet en bijzondere architectuur die zo kenmerkend zijn voor Almere.

We sluiten de dag af met koffie of thee in Casa Casla, Centrum voor Architectuur Stedenbouw en landschap van Almere.

Grote Markt, Almere

Münster- Keulen

**vrijdag 28 november tot en met
zondag 30 november**

vertrek

Groningen Hoofdstation 8.00 uur
Haren, Hotel Mercure 8.15 uur

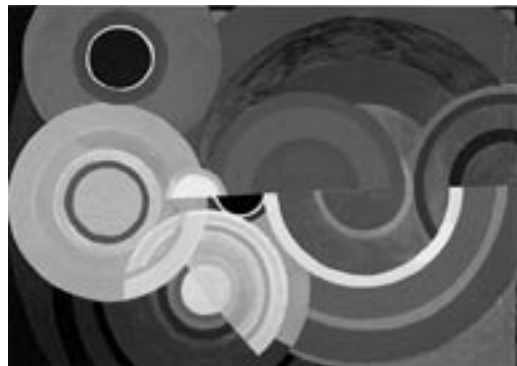
aankomst 21.00 uur

€ 325,00 (inclusief vervoer tou-
ringcar, overnachting, ontbijt,
rondleidingen; exclusief annule-
ringsverzekering en verplichte
bagageverzekering)

opgave uitsluitend bij Kunst
in Zicht, tel 050-3188651 of
info@kunstinzicht.org

Tal van interessante, tijdelijke en permanente, ten-
toonstellingen zijn voor Kunst in Zicht aanleiding
om een excursie te organiseren naar Münster en
omgeving.

Op de heenweg rijden we via Bielefeld, waar in de
Kunsthalle een omvangrijke tentoonstelling te zien
is over de Oekraïens-Franse kunstenares Sonia
Delaunay-Terk (1885-1979). Haar oeuvre omvat
onder meer schilderijen, textielontwerpen en
decorontwerpen. Sonia Terk trouwde in 1908 met
de Duitse kunstenaar Wilhelm Uhde, maar een jaar
later leerde ze haar echte liefde kennen: de Franse
schilder Robert Delaunay. In haar werk maakte ze
veel gebruik van felle kleuren. Het ontstaan van die
felle kleuren verkreeg ze via de reflectie van een
prisma of van straatverlichting. Deze pure kleuren
en vormen hebben een vernieuwend effect, maar
vooral een emotionele kracht in zich. Ze was de eer-
ste vrouwelijke kunstenaar die nog tijdens haar leven
geëerd werd met een retrospectief in het Louvre in
1964 en in 1975 werd ze officier in het Franse Légi-

Sonia Delaunay, Compositie, 1938

on d'honneur. De tentoonstelling laat haar spraakma-
kende ontwerpen voor kleding, stoffen, typografie
en kunstnijverheidsvoorwerpen zien, waarin haar
kleurenstudies toegepast werden.

Waarom hebben kunstenaars door de eeuwen heen
zo veel gereisd? Welke beweegredenen hebben zij
vandaag de dag? En welk effect hebben deze reizen
op hun artistieke productie? De tentoonstelling *Orte
der Sehnsucht. Mit Künstlern auf Reisen* in Münster
(Westfälisches Landesmuseum, 28 september 2008
tot en met 11 januari 2009) neemt de bezoeker mee
op fascinerende wereldreizen, naar de beroemde

plaatsen waar kunstenaars graag vertoefden. Of het nu gaat om Albrecht Dürer in Venetië, om Peter Paul Rubens in Rome, om August Macke en Paul Klee in Tunesië, om Paul Gauguin op Tahiti of om Vincent van Gogh in Parijs: reisbelevissen zorgen steeds weer voor keerpunten in het werk van kunstenaars en gelden als essentiële artistieke ervaringen. De expositie volgt de sporen van kunstenaars, van Italië en Griekenland, via de Oriënt, Zuid- en Noord-Amerika, Parijs, Scandinavië, de Alpen tot aan Azië en de Zuidzee.

Op weg naar Keulen doen we het Zentrum für Internationale Lichtkunst in Unna aan. Het is het eerste en enige museum ter wereld dat zich uitsluitend wijdt aan lichtkunst. Het werd in 2001 geopend in de voormalige brouwerij van Linden-Adler-Pils en maakt nu deel uit van de 'Route der Industriekultur'. We zullen ondergronds rondgeleid worden door een labyrintisch complex van gangen en kelders, langs installaties van hedendaagse kunstenaars die werken met kunstlicht. Licht dient daarin niet meer voor de interpretatie of illustratie van iets anders, maar wordt zelf een artistiek beeldend middel. Naast schilderkunst, beeldhouwkunst of fotografie is lichtkunst tegenwoordig een zelfstandige kunstvorm. Twaalf internationaal

Maarten van Heemskerck, Zelfportret met Colosseum in Rome, 1553

vermaarde lichtkunstenaars hebben inmiddels een permanente installatie ingericht: Mario Merz, Joseph Kosuth, James Turrell, Mischa Kuball, Rebecca Horn, Christina Kubisch, Johannes Dinnebier, Keith Sonnier, Jan van Munster, François Morellet, Christian Boltanski und Olafur Eliasson.

Voor velen zijn de relaties van vooraanstaande kunstenaars als Camille Claudel-Auguste Rodin of Gabriele Münter-Wassily Kandinsky een begrip. Toch is er nog steeds maar weinig onderzoek gedaan naar dit fenomeen. De expositie *Künstlerpaare - Liebe, Kunst und Leidenschaft* in Keulen (Wallraf-Richartz-Museum en Fondation Corboud, 31 oktober 2008 tot en met 8 februari 2009) belicht de werk- en relatiepatronen van bekende historische kunstenaarsparen. Aan de hand van meer dan 200 voorwerpen komen 15 kunstenaarsparen uit verschillende tijdperken aan de orde. We krijgen een inkijk in hun persoonlijke leefomstandigheden, hun rolpatronen, en de invloed die het samen leven en werken had op hun kunst. De tentoonstelling gaat ook over de relatie van de beeldende kunst met andere kunsten zoals fotografie, toegepaste kunst, architectuur, poëzie en muziek.

We verblijven twee nachten in Münster en bezoeken van daar uit de diverse tentoonstellingen.

Organisatie

Doelstelling

De Stichting Kunst in Zicht legt zich toe op het verbreiden van kennis over beeldende kunst, architectuur en archeologie om de ontwikkeling van belangstelling voor kunst bij zoveel mogelijk mensen aan te moedigen. Daartoe organiseert Kunst in Zicht lezingen, wandelingen en excursies, waarin zowel historische als actuele onderwerpen op het gebied van beeldende kunst, architectuur en archeologie aan de orde komen en aandacht wordt besteed aan lopende tentoonstellingen.

Alle lezingen, wandelingen en excursies worden verzorgd door deskundige docenten, voor het merendeel kunsthistorici, historici en archeologen.

Inschrijving

Inschrijving voor de activiteiten kan op drie manieren geschieden:

- *schriftelijk* via het inschrijfformulier: in het programmaboekje of op de website www.kunstinzicht.org en storting van het verschuldigde bedrag onder vermelding van het volgnummer van het programmaonderdeel op gironummer 4970581 ten name van de Stichting Kunst in Zicht, Groningen.

- *telefonisch* via (050) 318 86 51
rechtstreeks: dinsdag van 10.00 - 13.00 uur
buiten kantooruren: via het antwoordapparaat Voor betalingswijze zie boven.

- *contante betaling* (alleen lezingen en wandelingen) bij Athena's Boekhandel, Oude Kijk in 't Jatstraat 42 in Groningen (niet telefonisch).

Inschrijvingen worden behandeld op volgorde van binnenkomst van de betaling.

Bij een reeks lezingen is het ook mogelijk om slechts één of twee avonden bij te wonen, in plaats van het totale aantal bijeenkomsten.

Voorwaarden

Wanneer een programmaonderdeel door omstandigheden niet kan doorgaan, krijgen de deelnemers hiervan bericht in de week voor de geplande aanvangsdatum. Het reeds betaalde bedrag wordt uiteraard teruggestort. Afzeggen door deelnemers kan tot 21 dagen voor aanvang van het programmaonderdeel. Het reeds betaalde geld wordt terug betaald onder aftrek van 30% administratiekosten. Nadien is geen restitutie meer mogelijk.

Voordelen van het donateurschap

De donateurs van de Stichting Kunst in Zicht hebben een streepje voor. Ieder jaar wordt er speciaal voor de donateurs een activiteit georganiseerd. Daarnaast ontvangen zij automatisch halfjaarlijks het programmaboekje met het complete overzicht en eventuele aanvullende informatie over de activiteiten van Kunst in Zicht. Voorts krijgen de donateurs korting op de prijzen van lezingen, stadswandelingen en excursies.

Voor minimaal €15,00 per persoon per jaar (1 januari - 31 december) steunt u de activiteiten van Kunst in Zicht. U kunt zich opgeven door het aanmeldingsformulier achter in het boekje in te sturen.

Voor informatie kunt u zich richten tot Pia Folkers, tel (050) 318 86 51 (dinsdag 10.00-13.00 uur rechtstreeks/buiten deze uren via het antwoordapparaat; wij bellen u dan zo spoedig mogelijk terug).

Lezingen en excursies op bestelling

Kunst in Zicht verkoopt lezingen, wandelingen en excursies. Momenteel bemiddelt Kunst in Zicht al voor vele instellingen in Noord-Nederland. In het docentenbestand van Kunst in Zicht is een groot aantal sprekers opgenomen. Zij zijn gespecialiseerd op zeer diverse terreinen. Dat betekent dat het aantal onderwerpen, dat aangeboden kan worden, vrijwel onbeperkt is. Behalve lezingen, wandelingen en excursies kunnen cursussen van iedere gewenste lengte, over ieder gewenst onderwerp, op maat worden afgeleverd.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Carolien ten Bruggencate of Anna Keller, tel (050) 318 86 51 (dinsdag 10.00-13.00 uur rechtstreeks/buiten deze uren via het antwoordapparaat; wij bellen u dan zo spoedig mogelijk terug).

Inschrijfformulier

heer/mevr.:

straat:

postcode en woonplaats:

telefoon:

bank/ironummer:

- Stuur dit formulier naar Stichting Kunst in Zicht, Postbus 1181, 9701 BD Groningen.
- Maak tegelijkertijd het verschuldigde bedrag vermeerderd met € 1,50 administratiekosten over op giro 4970581 t.n.v. Stichting Kunst in Zicht, Groningen.
- U bent ingeschreven voor een lezing, cursus, wandeling of excursie zodra wij uw inschrijfformulier en uw betaling hebben ontvangen. U krijgt het inschrijfbewijs dan toegestuurd.
- Inschrijving op volgorde van ontvangst betaling

	Normaal	Donateur	Jongere	Totaal	Instapplaats
1 HOLT 1998-2008	....x € 9,00	....x € 8,00	....x € 6,00		
2 Charley Toorop	....x € 9,00	....x € 8,00	....x € 6,00		
3 Schilderingen in Groninger kerken	....x € 9,00	....x € 8,00	....x € 6,00		
4 Hadrian's Wall Romeinse resten In Engeland	....x € 9,00	....x € 8,00	....x € 6,00		
5 Stadsgezichten uit de Gouden Eeuw	....x € 9,00	....x € 8,00	....x € 6,00		
6 Het succes van jaren '30-architectuur	....x € 9,00	....x € 8,00	....x € 6,00		
7 Alberto Giacometti	....x € 9,00	....x € 8,00	....x € 6,00		
8 India's Godin in beeld gebracht	....x € 9,00	....x € 8,00	....x € 6,00		
9 Wout Muller	....x € 12,50	....x € 11,00	....x € 11,00		
10 Hendrik Nicolaas Werkman	....x € 9,00	....x € 8,00	....x € 6,00		
11 Het kunstbezit van Pictura	....x € 9,00	....x € 8,00	....x € 6,00		
12 CoBrA 1948 - 2008	....x € 9,00	....x € 8,00	....x € 6,00		
13 Kunstenaars op reis	....x € 9,00	....x € 8,00	....x € 6,00		
14 Kerstvoorstellingen in de beeldende kunst	....x € 9,00	....x € 8,00	....x € 6,00		
15 Wobbe Alkema en het constructivisme .	....x € 9,00	....x € 8,00	....x € 6,00		
16 Voorstellingen van schrijvende evangelisten	....x € 9,00	....x € 8,00	....x € 6,00		
17 Folkingestraat	....x € 9,00	....x € 8,00	....x € 6,00		
18 Korrewegwijk	....x € 9,00	....x € 8,00	....x € 6,00		
19 Schloss Anholt - Kasteel Huis Bergh		....x € 65,00			
20 Almere - Nagele	....x € 80,00	....x € 70,00	....x € 70,00		
21 Münster- Keulen	....x € 325,00	....x € 295,00	....x € 295,00		
Toeslag éénpersoonskamer	....x € 65,00	....x € 65,00	....x € 65,00		
Administratiekosten				1,50	
Totaal				€	

Richards

VOOR KUNST & LIJSTEN

NOORDERHAVEN 61
TEL 050- 312.99.90

9712VJ GRONINGEN
FAX 050- 360.30.54

Ons hele programma ook op internet:
www.kunstinzicht.org

Word nu donateur...

Kunst in Zicht

Postbus 1181

9701 BD Groningen

Voor minimaal € 15,00 per persoon per jaar (1 januari - 31 december) steunt u de activiteiten van Kunst in Zicht. U kunt zich opgeven door het aanmeldingsformulier in te sturen.

Ja,

ik/wij word(en) donateur

heer/mevrouw .....

adres .....

postcode / plaats .....

telefoon .....

datum opgave .....

